

Κριτική προσέγγιση τηλεοπτικής εκπομπής οικολογικού περιεχομένου από τη σκοπιά της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Ευφημία Μπαλτζάκη¹, Πολυξένη Ράγκου²

1. Δασολόγος, Msc. - Σπουδαστήριο Δασικής Αναψυχής, Περιβαλλοντικής Αγωγής και Κοινωνιολογίας - Σχολή Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος, Α.Π.Θ.

empaltza@for.auth.gr

2. Λέκτορας Διδακτικής της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης - Σπουδαστήριο Δασικής Αναψυχής, Περιβαλλοντικής Αγωγής και Κοινωνιολογίας - Σχολή Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος, Α.Π.Θ.

pragkou@for.auth.gr, pragou@otenet.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα Μ.Μ.Ε, και κυρίως η τηλεόραση, έχοντας πρόσβαση σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, αποτελούν την κύρια πηγή πληροφόρησης γύρω από πολλά θέματα της σύγχρονης ζωής, συνεπώς και για τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Τα Μ.Μ.Ε., παρέχοντας μια άτυπη μορφή περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, μπορούν να επηρεάσουν τις περιβαλλοντικές γνώσεις και συμπεριφορές, και να αποτελέσουν σημαντικά εργαλεία στη συνειδητοποίηση του κοινού για τα ζητήματα του περιβάλλοντος. Ποια είναι όμως η ποιότητα της περιβαλλοντικής πληροφορίας που περνάει από την τηλεόραση; Ποια χαρακτηριστικά έχει; Με άξονα τα παραπάνω ερωτήματα, στην παρούσα έρευνα επιχειρείται κριτική προσέγγιση τηλεοπτικής εκπομπής οικολογικού περιεχομένου, από τη σκοπιά της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΠΕ). Σκοπός της εργασίας είναι α) να προτείνει ένα μεθοδολογικό εργαλείο περιγραφής και ανάλυσης του περιεχομένου μιας τηλεοπτικής εκπομπής οικολογικού περιεχομένου, που θα στηρίζεται στις αρχές, στη φιλοσοφία και στους στόχους της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και β) με τη χρήση του μεθοδολογικού αυτού εργαλείου να επιχειρήσει κριτική ανάλυση της τηλεοπτικής εκπομπής. Τα αποτελέσματα της εφαρμογής του μεθοδολογικού εργαλείου, που αναπτύχθηκε με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου, για τη μελέτη της εκπομπής, έδειξαν ότι η εκπομπή δεν ανταποκρίνεται σε ικανοποιητικό βαθμό στα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ο περιβαλλοντικός λόγος, για να επιτρέψει στο άτομο να κατανοήσει την πολύπλοκη φύση του περιβάλλοντος, που απορρέει από την αλληλεπίδραση οικολογικών, κοινωνικών και οικονομικών πτυχών του και να αποκτήσει μια σφαιρική και ολοκληρωμένη αντίληψη για τις σχέσεις ανθρώπου-περιβάλλοντος.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, Περιβαλλοντική Επικοινωνία, Περιβαλλοντική Πληροφορία, Ανάλυση Περιεχομένου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η όξυνση των περιβαλλοντικών προβλημάτων γεννά την ανάγκη περιβαλλοντικά ενημερωμένων και ευαισθητοποιημένων πολιτών. Η ευαισθητοποίηση του σύγχρονου ανθρώπου και η έγκυρη ενημέρωση για τα περιβαλλοντικά ζητήματα αποδεικνύεται απίστευτης αναγκαιότητας πράξη, για να επαναπροσδιορίσουμε τη σχέση μας με το περιβάλλον μέσα στον 21ο αιώνα (Ράγκου, 2004).

Τα Μ.Μ.Ε. και κυρίως η τηλεόραση, έχοντας πρόσβαση σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, μπορούν να επηρεάσουν τις προσωπικές συμπεριφορές, τις στάσεις και τις αντιλήψεις και αποτελούν την κύρια πηγή πληροφόρησης γύρω από πολλά θέματα της σύγχρονης ζωής, συνεπώς και για τα περιβαλλοντικά ζητήματα (Liebler & Bendix 1996; Stamm et al., 2000; Williams, 2000; Bengston et al., 2005; Pollak & Zint, 2006; Scanavis & Sakellari, 2007).

Τα Μ.Μ.Ε., παρέχοντας μια άτυπη μορφή περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, μπορούν να επηρεάσουν τις περιβαλλοντικές γνώσεις, να διαμορφώσουν τις περιβαλλοντικές αντιλήψεις και να αποτελέσουν σημαντικά εργαλεία στη συνειδητοποίηση του κοινού για τα ζητήματα του περιβάλλοντος (Riechert, 1995). Σήμερα, σε αρκετές χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής, υπάρχει ένα κίνημα του κοινού που απαιτεί από τα ΜΜΕ και ιδιαίτερα από τα έντυπα μέσα, να είναι αντικειμενικά και κριτικά απέναντι στα θέματα που διαπραγματεύονται και να εκπληρώνουν την κοινωνική τους αποστολή, που είναι η πληροφόρηση και η έγκυρη διαμόρφωση απόψεων με συνέπεια (Canan & Hartman, 2007; Stocking & Holstein 2009).

Η έρευνα για την ανάλυση του μηνύματος από τα ΜΜΕ εστιάζεται συχνά στην περιβαλλοντική πληροφορία που περνάει από αυτά, όχι μόνον τα τελευταία χρόνια, αλλά ακόμη από τη δεκαετία του '70 και του '80, κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες. Σύμφωνα με τους Neuzil και Kovarik (1996), το περιβαλλοντικό κίνημα στις ΗΠΑ είναι στενά δεμένο με τα ΜΜΕ, με τέτοιο τρόπο που οι «πράσινες σταυροφορίες» στην Αμερική δεν μπορούν να γίνουν πλήρως κατανοητές χωρίς μια προσεκτική και εκ του σύνεγγυς αξιολόγηση του πώς η τηλεόραση, οι εφημερίδες, τα βιβλία, τα περιοδικά, ακόμη και λαϊκά αναγνώσματα, επηρεάζουν την κατανόηση του κοινού για αυτά τα ζητήματα και την πληροφόρηση που προέρχεται από αυτά. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν έρευνες για τον τρόπο με τον οποίο τα μαζικά μέσα ενημέρωσης επικοινωνούν τους περιβαλλοντικούς κινδύνους στο κοινό (Greenberg & Chess, 1992) ή αναλύουν τον τρόπο που τα ΜΜΕ ενημερώνουν το κοινό για περιβαλλοντικά ζητήματα όπως η υπερθέρμανση του πλανήτη, διαπιστώνοντας μη επαρκή και πλήρη κάλυψη των ζητημάτων (Stamm et al., 2000). Οι Τσέκος και Ματθόπουλος (2004, 2008) καταλήγουν σε παρόμοια συμπεράσματα αξιολογώντας τον τρόπο που οι εφημερίδες στην Ελλάδα διαπραγματεύονται τα περιβαλλοντικά θέματα.

Πρόσφατα, στις 17 Ιουνίου 2010, στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Ημέρας Περιβάλλοντος (5/6), ο Οργανισμός Fit On Earth και το Κέντρο Αειφορίας (CSE), με την υποστήριξη του Γραφείου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Ελλάδα, διοργάνωσαν στην Αθήνα Ημερίδα με θέμα : «Συνεισφορά των ΜΜΕ στην Αειφόρο Ανάπτυξη και το Περιβάλλον», αναγνωρίζοντας ότι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης καλούνται, ειδικότερα τώρα, στο νέο οικονομικό περιβάλλον που διαμορφώνεται, να συμβάλουν στην αειφόρο ανάπτυξη και την ενημέρωση για το περιβάλλον. Οι δημοσιογράφοι επιφορτίζονται με ιδιαίτερες ευθύνες και είναι αντικείμενο αρκετών ερευνών κατά πόσο είναι επαρκώς εφοδιασμένοι με γνώσεις και κατά πόσο η αντίληψή τους για τα ζητήματα αυτά αντιστοιχεί στην πολυπλοκότητα και τη συνθετότητα της περιβαλλοντικής πραγματικότητας.

Οι τηλεοπτικές εκπομπές περιβαλλοντικού χαρακτήρα, δυνητικά, θα μπορούσαν να είναι φορείς ενός περιβαλλοντικού περιεχομένου υψηλής ποιότητας και να παίζουν

ένα σημαντικό ρόλο στην ενημέρωση και στην ευαισθητοποίηση των πολιτών. Ωστόσο έρευνες έχουν δείξει ότι, παρά την έκρηξη της περιβαλλοντικής πληροφορίας και τη θεαματική, μερικές φορές, άνοδο του ενδιαφέροντος του κοινού για το περιβάλλον, τα ΜΜΕ δεν παρέχουν υψηλού επιπέδου περιβαλλοντική πληροφόρηση (Bowman & Hanaford, 1977; Ostman & Parker, 1987; Corbett, 1992; Tsekos & Matthopoulos, 2008).

Πιο πρόσφατες έρευνες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι τα προγράμματα σπουδών στις σχολές δημοσιογραφίας χρειάζονται ανανέωση ώστε να ενσωματώσουν σύγχρονα θέματα, όπως τα περιβαλλοντικά, που θα καλύπτουν τις παραπάνω ανάγκες (Kolandai-Matchett et al., 2009). Η ανασκόπηση της ελληνικής βιβλιογραφίας δεν ανέδειξε σημαντική ερευνητική δραστηριότητα σχετική με ανάλυση περιεχομένου τηλεοπτικών εκπομπών οικολογικού περιεχομένου. Ο εξαιρετικά περιορισμένος αριθμός εργασιών τεκμηριώνει και την επιλογή μιας τέτοιας έρευνας. Στα παραπάνω πλαίσια ανάλυσης και οριοθέτησης του προβλήματος, αναφέρονται τα εξής ερευνητικά ερωτήματα : Ποια είναι η ποιότητα της περιβαλλοντικής πληροφορίας που περνάει από την ελληνική τηλεόραση ; Ποια χαρακτηριστικά έχει ;

Η παρούσα ερευνητική εργασία επιχειρεί να συμβάλει στη διερεύνηση της προσέγγισης των περιβαλλοντικών ζητημάτων μέσα από μια τηλεοπτική εκπομπή. Σκοπός της εργασίας είναι α) να προτείνει ένα μεθοδολογικό εργαλείο περιγραφής και ανάλυσης του περιεχομένου μιας τηλεοπτικής εκπομπής οικολογικού περιεχομένου, που θα στηρίζεται στις αρχές, στη φιλοσοφία και στους στόχους της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και β) με τη χρήση του μεθοδολογικού αυτού εργαλείου να επιχειρήσει κριτική ανάλυση της τηλεοπτικής αυτής εκπομπής.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Επιλογή του πρωτογενούς υλικού ανάλυσης

Με βάση τον παραπάνω σκοπό μελετήθηκε η τηλεοπτική εκπομπή ««Οικολογία & Διατροφή» που μεταδιδόταν από τον τηλεοπτικό δίαυλο ET3 (Ελληνική Τηλεόραση 3), κάθε Σάββατο στις 12.00 το μεσημέρι, για την τηλεοπτική χρονιά 2006-2007. Τα τριάντα επεισόδια της εκπομπής αποτέλεσαν το πρωτογενές υλικό της παρούσας έρευνας. Ως μεθοδολογικό εργαλείο για την προσέγγιση της εκπομπής επιλέχτηκε η ανάλυση περιεχομένου (content analysis). Η επιλογή της μεθόδου έγινε γιατί επιτρέπει να προσεγγίσει κανείς ταυτόχρονα στόχους περιγραφικούς και στόχους ανάλυσης.

Η επιλογή της εκπομπής έγινε με κριτήριο το γεγονός ότι την τηλεοπτική χρονιά 2006-2007 δεν υπήρχε σε κανένα κανάλι, ιδιωτικό ή δημόσιο, άλλη εκπομπή περιβαλλοντικού περιεχομένου, εκτός από ντοκιμαντέρ με θέμα την άγρια ζωή. Επειδή θέλαμε να διαπιστώσουμε τη συνάφεια ή μη της μιντιακής διαπραγμάτευσης των περιβαλλοντικών ζητημάτων με την προβληματική, τη φιλοσοφία και τους στόχους της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, δηλαδή να διαπιστώσουμε με ποιον τρόπο προσεγγίζεται η σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον και όχι από μόνη της η φύση, η εκπομπή «Οικολογία & Διατροφή» ήταν η μοναδική μας δυνατότητα.

Σχεδιασμός της έρευνας

Ο σχεδιασμός της έρευνας περιελάμβανε δυο φάσεις :

1. Συνέντευξη με τον αρχισυντάκτη της εκπομπής
2. Ανάλυση της εκπομπής

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας θα αναφερθούμε μόνον στην ανάλυση της εκπομπής. Η ανάλυση της εκπομπής περνάει μέσα από τρία στάδια που είναι και τα στάδια μιας ανάλυσης περιεχομένου (Bardin, 2001; Robert & Bouillaguet, 2002) :

- 1) Διατύπωση των ερευνητικών υποθέσεων και επιλογή του πρωτογενούς υλικού ανάλυσης
- 2) Εύρεση των στοιχείων της θεωρίας βάσει των οποίων θα δομηθεί η κωδικοποίηση και θα γίνει στη συνέχεια η κατηγοριοποίηση και η ανάλυση – Επιλογή των μονάδων ανάλυσης (units of analysis)
- 3) Ανάλυση βάσει της κωδικοποίησης – Παρουσίαση της ανάλυσης

Εδώ θα αναφερθούμε μόνον στην αναζήτηση των στοιχείων της θεωρίας βάσει των οποίων δομήθηκε η κωδικοποίηση και έγινε στη συνέχεια η κατηγοριοποίηση και η ανάλυση. Η δόμηση του συστήματος των κριτηρίων-δεικτών για την ανάλυση της εκπομπής είναι αποτέλεσμα μιας διαδικασίας ανασύνθεσης με τη βοήθεια της ανάλυσης του περιεχομένου και αντιστοιχεί στην ανάπτυξη ενός μεθοδολογικού εργαλείου με τη μορφή μιας λίστας ελέγχου (checklist) και των αντίστοιχων κριτηρίων για την κατηγοριοποίηση της πληροφορίας αργότερα. Με το μεθοδολογικό αυτό εργαλείο είναι δυνατόν να μετρηθεί η παρουσία ή η απουσία ενός χαρακτηριστικού.

Είδαμε την τηλεοπτική εκπομπή μέσα από δυο οπτικές : εξωτερικά χαρακτηριστικά (ταυτότητα) της εκπομπής και ανάλυση του τρόπου με τον οποίο διαπραγματεύεται το κύριο περιβαλλοντικό θέμα σε κάθε επεισόδιο. Έτσι στην πραγματικότητα δημιουργήθηκαν δυο λίστες ελέγχου για τις ανάγκες της έρευνας. Για κάθε περίπτωση είχαμε διαφορετική μονάδα ανάλυσης. Στη συνέχεια προχωρήσαμε στη δόμηση των κατηγοριών και υποκατηγοριών, όπου χρειάστηκε, για μεγαλύτερη σαφήνεια. Γενικά οι κατηγορίες και οι υποκατηγορίες πρέπει να ορίζουν με σαφήνεια και όσο το δυνατόν πληρέστερα το υπό έρευνα αντικείμενο, για να συμβάλλουν στην αξιοπιστία της κατηγοριοποίησης. Η ποιότητα της κωδικοποίησης και η υλοποίηση της εξαρτάται από τον τρόπο που θα οριστούν οι κατηγορίες. Οι κατηγορίες θα πρέπει να είναι αποκλειστικές και εξαντλητικές, αναφορικά με τη νοηματική αλληλοεπικάλυψη και την πληρότητα αντιπροσώπευσης αντίστοιχα, των ζητημάτων που εξετάζουν (Βυρώζη, & Χατζηλεοντιάδου, 2005).

Και πάλι, στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας θα αναφερθούμε μόνον στην ανάλυση του τρόπου με τον οποίο διαπραγματεύεται το κύριο περιβαλλοντικό θέμα σε κάθε επεισόδιο. Ως μονάδα ανάλυσης επιλέξαμε το κύριο περιβαλλοντικό θέμα κάθε επεισοδίου. Για τη δόμηση των κατηγοριών και υποκατηγοριών της λίστας ελέγχου χρησιμοποιήσαμε ως κατευθυντήριους άξονες στοιχεία από τη θεωρία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης όπως περιγράφεται στα μεγάλα κείμενα αναφοράς για την ΠΕ, αλλά και πολύ σημαντικές ιδέες από τη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Πολύ συνοπτικά οι άξονες αυτοί είναι :

- Το περιβάλλον είναι μια συστημική πραγματικότητα (UNESCO, 1977b, 27-56; Φλογαίτη, 1998, 2005; Goffin, 1998).
- Η πολύπλοκη φύση του απορρέει από την αλληλεπίδραση μεταξύ οικολογικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών παραμέτρων (UNESCO, 1977a, 1977b).
- Η ΠΕ συμβάλλει ώστε το άτομο να αποκτήσει αντίληψη της συνθετότητας και πολυπλοκότητας των περιβαλλοντικών ζητημάτων (UNESCO, 1977b).

- Η ΠΕ εξετάζει τα περιβαλλοντικά ζητήματα από μια παγκόσμια σκοπιά, ενώ παράλληλα λαμβάνει υπόψη τις τοπικές ιδιαιτερότητες. Επιπλέον προσεγγίζει τα θέματα σε διαφορετικές κλίμακες χρόνου (UNESCO, 1977a, 17)
- Η ΠΕ έχει ως σκοπό να βοηθήσει τα άτομα και τις κοινωνικές ομάδες να αναπτύξουν αίσθημα υπευθυνότητας και διάθεση για ενεργό συμμετοχή και δράση για την πρόληψη και την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων (UNESCO, 1977a, 15-19).
- Η ΠΕ είναι μια εκπαιδευτική διαδικασία που βάζει τον εκπαιδευόμενο στην περιπέτεια της κριτικής στάσης απέναντι στον εαυτό του, στην κοινωνία του και στο σύστημα αξιών της (Giordan & Souchon, 1992).
- Η ΠΕ πρέπει να αναδεικνύει την αξία και την αναγκαιότητα της συνεργασίας σε επίπεδο τοπικό και παγκόσμιο για την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων (UNESCO, 2004).
- Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στοχεύει στην αναδόμηση του δικτύου των σχέσεων ατόμου-κοινωνικής ομάδας-περιβάλλοντος (Sauvé, 1997a, 1997β, 2001).
- Η ΠΕ δεν μελετά το περιβάλλον από μόνο του, αλλά τη σχέση μας με το περιβάλλον (Sauvé, 1997β).
- Η ΠΕ πρέπει να έχει μια έντονα κριτική διάσταση απέναντι στην πραγματικότητα (Robottom & Hart, 1993).
- Οι στόχοι της ΠΕ εκτός από γνωστικοί είναι και στόχοι συνειδητοποίησης, στάσεων, συμμετοχής, ανάπτυξης δεξιοτήτων (UNESCO, 1977b, 55).

Στη συνέχεια χρησιμοποιήσαμε τις παραπάνω αρχές και θεωρητικές κατευθύνσεις της ΠΕ για να τεκμηριώσουμε τον ορισμό των κατηγοριών και υποκατηγοριών που θα αποτελέσουν τη λίστα ελέγχου με τη βοήθεια της οποίας αναλύσαμε το περιεχόμενο του θέματος. Για ορισμένες κατηγορίες προχωρήσαμε σε αναλυτικότερο κώδικα και ορίσαμε υποκατηγορίες που οργανώνουν λεπτομερέστερα την πληροφορία, ώστε να επιτευχθεί η εξαντλησιμότητα των θεμάτων ανά κατηγορία. Η όσο το δυνατόν λεπτομερής περιγραφή συμβάλλει στην αξιοπιστία και στην αντικειμενικότητα της ανάλυσης (Καστάνη, 2005, Βυρώζη & Χατζηλεοντιάδου, 2005). Με βάση την παραπάνω προσέγγιση καθορίστηκαν 16 κύριες κατηγορίες και 47 υποκατηγορίες. Έτσι ο αναλυτικός κώδικας έχει ως εξής :

Στόχοι (Γνωστικοί, Συνειδητοποίησης, Στάσεων, Ανάπτυξης δεξιοτήτες, Συμμετοχής)

Ανατομία-ανάλυση του προβλήματος

Ορισμός του προβλήματος

Αίτια

Επιπτώσεις

- ❖ βραχυπρόθεσμες
- ❖ μακροπρόθεσμες
- ❖ τοπικές
- ❖ παγκόσμιες
- ❖ περιβαλλοντικές
 - επιφανειακά νερά
 - έδαφος
 - υπόγεια νερά
 - αέρας
 - οικοσυστήματα
 - βιοποικιλότητα

- ❖ οικονομικές
- ❖ κοινωνικές
- ❖ δημόσια υγεία

Προσέγγιση του προβλήματος σε διαφορετικές κλίμακες τόπου (τοπικά, εθνικά, παγκόσμια)

Προσέγγιση σε διαφορετικές κλίμακες χρόνου (παρελθόν, παρόν, μέλλον)

Σύνδεση με άλλα συναφή προβλήματα

Εμπλεκόμενοι φορείς στο πρόβλημα

- ❖ Φυσικά άτομα
- ❖ Πολιτική εξουσία
 - Αυτοδιοίκηση
 - Υπουργεία
 - Κυβέρνηση
 - Συνασπισμοί κρατών (π.χ. ΕΕ)
- ❖ Οικονομική εξουσία (επιχειρήσεις παραγωγής αγαθών κ.λ.π.)
- ❖ Πάσης φύσεως σύλλογοι (συνδικαλιστικοί, περιβαλλοντικοί κ.λ.π.)
- ❖ Η επιστημονική κοινότητα
- ❖ Τα ΜΜΕ

Τρόπος με τον οποίο εμπλέκεται κάθε φορέας στη δημιουργία του προβλήματος (ο ρόλος καθενός)

Επιχειρηματολογία που αναπτύσσεται από κάθε φορέα (π.χ. στοιχεία αντιπαράθεσης, συγκρουόμενες απόψεις για το ζήτημα, παρουσίαση δηλαδή των όρων του δημόσιου ντιμπέιτ)

Λύσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος

- ❖ Ατομικές λύσεις
- ❖ Συλλογικές λύσεις

Μέσα για την επίτευξη των λύσεων

Υπεύθυνοι φορείς για την επίλυση

- ❖ Φυσικά άτομα
- ❖ Πολιτική εξουσία
 - Αυτοδιοίκηση
 - Υπουργεία
 - Κυβέρνηση
 - Συνασπισμοί κρατών (π.χ. ΕΕ)
- ❖ Οικονομική εξουσία
- ❖ Πάσης φύσεως σύλλογοι (συνδικαλιστικοί, περιβαλλοντικοί κ.λ.π.)
- ❖ Η επιστημονική κοινότητα
- ❖ Τα ΜΜΕ

Ρόλος καθενός

Σημασία της συνεργασίας για την αντιμετώπιση του προβλήματος

- ❖ σε τοπικό επίπεδο
- ❖ σε εθνικό επίπεδο
- ❖ σε παγκόσμιο επίπεδο

Δυσκολίες στην εφαρμογή των λύσεων

Τρόποι αντιμετώπισης των δυσκολιών

Πρόταση τρόπων δράσης για τον πολίτη

Το ζήτημα της αξιοπιστίας στην κατασκευή της λίστας αντιμετωπίστηκε με τη διαδικασία της a priori κωδικοποίησης (Weber, 1990) :

- Οι κατηγορίες ορίζονται εκ των προτέρων, βασιζόμενες σε κάποια θεωρία. Οι ερευνητές συμφωνούν στις κατηγορίες και εφαρμόζουν τη λίστα ελέγχου.
- Εάν είναι απαραίτητο γίνονται επαναλήψεις και καταβάλλεται προσπάθεια να κατασκευαστεί μια λίστα όπου οι κατηγορίες να είναι εξαντλητικές και αμοιβαίως αποκλειόμενες.

Στην παρούσα εργασία, ορίσαμε τις κατηγορίες του αναλυτικού κώδικα για την ανάλυση του περιεχομένου του κύριου θέματος, βασιζόμενοι στη θεωρία της ΠΕ και στη συνέχεια εφαρμόστηκε η λίστα από δυο διαφορετικούς ερευνητές, ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλο, για την ανάλυση κάθε επεισοδίου της εκπομπής (Jose & Lee, 2007). Ο συντελεστής Cohen's kappa πήρε τιμή μεγαλύτερη του 0,8.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

- Η κατηγορία «γνωστικοί στόχοι» υπερτερεί συντριπτικά έναντι των άλλων κατηγοριών στόχων που συναντάμε στην ΠΕ.
- Στο 26% των περιπτώσεων οριοθετείται με σαφήνεια το προβλλόμενο πρόβλημα.
- Στο 57% των περιπτώσεων αναφέρονται τα αίτια του προβλήματος.
- Σε ποσοστά μικρότερα του 30% αναφέρονται βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις, τοπικές και παγκόσμιες, οικονομικές, και κοινωνικές.
- Κατά 70% οι εκπομπές αναφέρονται γενικά στην ύπαρξη περιβαλλοντικών επιπτώσεων αλλά πολύ μικρή αναφορά γίνεται σε συγκεκριμένες περιβαλλοντικές επιπτώσεις.
- Στο ένα τρίτο των επεισοδίων περίπου προσεγγίσθηκε το πρόβλημα σε επίπεδο τοπικό ή εθνικό και σε 17 επεισόδια υπήρξαν αναφορές για ευρύτερη αντιμετώπιση, π.χ. σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Παραβλέπεται συστηματικά το παρελθόν και το μέλλον ως χρονικές κλίμακες ανάλυσης.
- Σε ποσοστό 30% υπήρξε σύνδεση του υπό μελέτη προβλήματος με άλλα συναφή.
- Μόνον στο 13% των εκπομπών αναφέρεται ο πολίτης ως εμπλεκόμενος στην περιβαλλοντική υποβάθμιση ενώ παραμένουν ψηλά ως παράγοντες η πολιτική και οικονομική εξουσία (53% και 67% αντίστοιχα).
- Από τους φορείς πολιτικής εξουσίας στο 13% των εκπομπών αναφέρεται η αυτοδιοίκηση και στο 26% τα υπουργεία (υπηρεσίες) και η κυβέρνηση.
- Μόνον σε δυο επεισόδια αναφέρεται ο ρόλος των υπευθύνων στη δημιουργία του προβλήματος.
- Δεν προέκυψαν από την παρουσίαση του θέματος τα στοιχεία δημόσιας αντιπαράθεσης για το ζήτημα.
- Προτείνονται λύσεις σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, χωρίς να εξαντλείται το εύρος των δυνάμενων να αναφερθούν λύσεων.
- Σε 18 από τα 30 επεισόδια αναφέρονται κάποια μέσα για την υλοποίηση των προτεινόμενων λύσεων.
- Μόνον στο 3% και στο 10% των περιπτώσεων αναφέρεται η πολιτική και οικονομική εξουσία αντίστοιχα, ως υπεύθυνοι φορείς για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και σε καμιά περίπτωση δεν προσδιορίζεται ο συγκεκριμένος ρόλος καθενός για αυτό.

- Σε δυο από τα 30 επεισόδια αναφέρονται οι οικολογικές οργανώσεις ως φορέας υπεύθυνος για την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.
- Σε δυο από τα 30 επεισόδια αναφέρεται ο ρόλος που μπορεί να παίξει η επιστημονική κοινότητα στην αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.
- Σε δυο επεισόδια αναφέρονται τα ΜΜΕ και η συμβολή τους στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού.
- Η σημασία της συνεργασίας σε τοπικό επίπεδο για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών ζητημάτων αναφέρεται στο 20% των επεισοδίων, η σημασία της συνεργασίας σε εθνικό επίπεδο αναφέρεται στο 33% των επεισοδίων και προβάλλεται η σημασία της συνεργασίας σε διεθνές επίπεδο στο 56% των επεισοδίων.
- Μόνον σε ένα επεισόδιο γίνεται αναφορά σε ενδεχόμενες δυσκολίες στην εφαρμογή των λύσεων και προτείνονται τρόποι αντιμετώπισης αυτών και τέλος,
- Σε 18 επεισόδια η εκπομπή προτείνει κάποιες δράσεις και παρακινεί τον τηλεθεατή να πάρει μέρος σε αυτές.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η ανάλυση των περιβαλλοντικών ζητημάτων από την τηλεοπτική εκπομπή «Οικολογία & Διατροφή» δεν ανταποκρίνεται ικανοποιητικά στην προβληματική, τη φιλοσοφία και στους στόχους της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Δεν καταφέρνει η εκπομπή, σε κανένα από τα τριάντα επεισόδια να παρουσιάσει στο κοινό την περιβαλλοντική πραγματικότητα ως ένα πεδίο κοινωνικο-οικονομικών, πολιτικών και βιοφυσικών αλληλεπιδράσεων. Απουσιάζει μια ολιστική και συστημική προσέγγιση του περιβάλλοντος και παραβλέπεται η συνθετότητα και η πολυπλοκότητα των περιβαλλοντικών ζητημάτων.

Ο τηλεθεατής αδυνατεί να δει το πρόβλημα μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο που δημιουργείται, να διαπιστώσει το εύρος των εναλλακτικών λύσεων, τις πιθανές επιπτώσεις κάθε λύσης, να μελετήσει την κοινωνική αντίσταση στην αλλαγή συμπεριφοράς και στάσης ζωής. Οι συντελεστές της εκπομπής αδυνατούν να προχωρήσουν σε πιο έμμεσες σχέσεις και να δουν πιο πολύπλοκες αιτιώδεις εξαρτήσεις, αφήνοντας τον οικονομικο-κοινωνικό και πολιτικό χαρακτήρα των περιβαλλοντικών ζητημάτων σε περιθωριακή θέση. Η εκπομπή δεν καταφέρνει να ενσωματώσει και να συνενώσει τις διάφορες απόψεις που βρίσκονται σε αντιπαλότητα, μέσα σε κάθε περιβαλλοντική κατάσταση ώστε να προβάλλονται όλες οι πλευρές του περιβαλλοντικού προβλήματος.

Το προτεινόμενο μεθοδολογικό εργαλείο ανάλυσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ανίχνευση του περιεχομένου δημοσιογραφικών άρθρων σχετικά με περιβαλλοντικά ζητήματα. Επίσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να ανιχνευθεί η αρτιότητα των προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ή στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που ασχολούνται με την ΠΕ, για την ανάλυση των περιβαλλοντικών ζητημάτων, και γενικά για την αξιολόγηση οποιουδήποτε περιβαλλοντικού κειμένου που διαπραγματεύεται την ανάλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων με εκπαιδευτικούς στόχους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bardin, L. (2001). *L'Analyse de Contenu*, (10 ème éd.), Presses Universitaires de France, Paris.
- Bengston, D. N., Potts, R. S., Fan, D. P., & Goetz, E. G. (2005). An analysis of the public discourse about urban sprawl in the United States: Monitoring concern about a major threat to forests. *Forest Policy and Economics*, Vol. 7, 745–756.
- Bonville, J., de (1999). L'analyse de contenu des médias De la problématique au traitement *statistique*. De boeck Université.
- Bourdon J., (1997). Le direct : une politique de la voix ou la télévision comme promesse inaccomplie. *Réseaux*, Vol. 15, No. 81, 61-78.
- Bowman, J.S. & Hanaford K. (1977). Mass media and the environment since Earth Day, *Journalism Quarterly*, Vol. 55, No.1, 160-165.
- Βυρώζη, Β. & Χατζηλεοντιάδου, Σ. (2005). Συμβολή στη διαθεματική προσέγγιση της θεμελιώδους έννοιας «αιεφορική ανάπτυξη» με ανάλυση του περιεχομένου σχολικών εγχειριδίων του Γυμνασίου, *2ο Πανελλήνιο Συμπόσιο «Έμπνευση, Στοχασμός και Φαντασία στην περιβαλλοντική Εκπαίδευση»*, Ελληνική Εταιρία, 1-3 Απριλίου 2005, Πειραιάς. Ανασύρθηκε στις 18/8/2007, από τον ιστότοπο, www.ellinikietairia.gr/media/pdf/Programme.doc.
- Canan, P. & Hartman, M. (2007). Science–Journalism Collaboration: An Experiment in Closing the Communication Gap. *Applied Environmental Education and Communication*, Vol. 6, 167–177.
- Corbett, J. (1992). Rural and urban newspaper coverage of wildlife: Conflict, community and bureaucracy, *Journalism Quarterly*, Vol. 69, 921-928.
- Φλογαΐτη Ε. (1998). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα.
- Φλογαΐτη Ε. (2005). *Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία*. Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα.
- Giordan, A & Souchon, C. (1992). *Une Education pour l'Environnement*. Ed. Z, Paris.
- Goffin L. (1998). L'environnement comme éco-socio-système, in *Populations et développements : une approche globale et systémique*, Louvain La neuve, Paris, Académia-Bruylant, L'Harmattan, 199-230.
- Greenberg, C., & Chess, C. (1992). Communicating environmental risk through mass media. *The New Bureaucrat*, Vol. 21, No. 3, 45–49.
- Jose, A. & Lee, S-M. (2007) Environmental Reporting of Global Corporations: A Content Analysis based on Website Disclosures, *Journal of Business Ethics*, Vol.72, 307–321.
- Καστάνη, Κ. (2005). Παρουσίαση ενός μεθοδολογικού εργαλείου ανάλυσης περιεχομένου περιβαλλοντικών προγραμμάτων, *1ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*, Ισθμός Κορίνθου, 23-25 Σεπτεμβρίου 2005. Ανασύρθηκε στις 25/9/2008 από τον ιστότοπο http://www.kpe.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=36&Itemid=82.
- Kolandai-Matchett, K., Spellerberg, I., Buchan, Γ. & Early, N. (2009). Sustainability in Journalism Education: Assessment of a Trial Module in New Zealand, *Early Applied Environmental Education & Communication*. Vol. 8, No. 3 & 4, 204–215.
- Liebler, C. M., & Bendix, J. (1996). Old growth forests on network news: News sources and the framing of an environmental controversy, *Journalism and Mass Communication Quarterly*, Vol. 73, No. 1, 53–65.
- Neuzil, M. & Kovarik, W. (1996). *Mass Media and Environmental Conflict: America's Green Crusades*. Sage Publications, Thousand Oaks, CA.

- Ostman, R.E. & Parker, J.L. (1987). Impact of Education, Age, Newspapers, and Television on Environmental Knowledge, Concerns and Behaviors, *The Journal of Environmental Education*, Vol. 19, No. 1, 3-9.
- Pollak, T. & Zint, M. (2006). Are Newspapers Steering Potential Hybrid Drivers Off Course? An Analysis of U.S. Newspaper Coverage of Hybrid Electric Vehicles, *Applied Environmental Education and Communication*, Vol. 5, 51-61.
- Ράγκου Π. (2004). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη.
- Riechert, B.P. (1995). Science, society, and the media: Associated Press coverage of the Human Genome Project. In E. Caudill (Chair), *Communication Research Symposium: A Proceedings*, Vol. 18, 105-144). Knoxville: The College of Communications, The University of Tennessee.
- Robert, A & Bouillaguet, A. (2002). *Analyse de contenu*. Puf, « Que sais-je ? », Paris.
- Robottom, I & Hart, P. (1993). *Research in Environmental Education. Engaging the Debat*. Geelong, Victoria: Deakin University Press, Australia.
- Sauvé, L. (1997α). L'approche critique en éducation relative à l' environnement: origines théoriques et applications à la formation des enseignants, *Revue des sciences de l'éducation*, Vol. 23, No. 1, 169-188.
- Sauvé, L. (1997β). *Pour une éducation relative à l'environnement*, 2e édition, Guerin, Montréal.
- Sauvé, L. (2001). Recherche et formation en éducation relative à l'environnement: une dynamique réflexive, *Education permanente*, No 148 (3), Nancy, France.
- Skanavis, C. & Sakellari, M. (2007). Assessment of Environmental Intention of Journalists, *Applied Environmental Education and Communication*, Vol. 6, 233-240.
- Stamm, K. R., Clark, F., & Eblacas, P. R. (2000). Mass communication and public understanding of environmental problems: The case of global warming, *Public Understanding of Science*, Vol. 9, 219-237.
- Stocking, H. & Holstein, L. (2009). Manufacturing doubt: journalists' roles and the construction of ignorance in a scientific controversy, *Public Understanding of Science*, ανασύρθηκε στις 18/01/09 από τον ιστότοπο <http://pus.sagepub.com/cgi/content/abstract>.
- Τσέκος, Χ. & Ματθόπουλος, Δ. (2004). Περιβαλλοντική πληροφόρηση και μέσα μαζικής επικοινωνίας (ΜΜΕ), *Πρακτικά 1ο Πανελληνίου Περιβαλλοντικού Συνεδρίου «Σύγχρονα Περιβαλλοντικά Θέματα»*, Νέα Ορεστιάδα 7-9/05/04, 345-352.
- Tsekos, Ch. & Matthopoulos, D. (2008). Environmental news in Greece: Evaluation of the way newspapers deal with environmental issues, *International Journal of Environmental Studies*, Vol. 65: 209-218.
- UNESCO (Ed.), (1977a). *Colloque International sur l'Education relative à l'Environnement, Belgrade, Yougoslavie, 13-22 Oct. 1975, Rapport Final*, Paris.
- UNESCO (Ed.), (1977b). *Conférence Intergouvernementale sur l'Education relative à l' Environnement, Tbilissi 14-26 Oct. 1977, Rapport Final*, Paris.
- UNESCO (Ed.), (2004). *United Nations Decade of Education for Sustainable Development 2005-2014, Draft International Implementation Scheme*. Paris.
- Weber, R. P. (1990). *Basic Content Analysis*, 2nd ed. Newbury Park, CA.
- Williams, J. (2000). The phenomenology of global warming: The role of proposed solutions as competitive factors in the public arenas of discourse, *Human Ecology Review*, Vol. 72, 63-72.